

**Аналіз змістового компонента формування управлінської компетентності
майбутнього керівника навчального закладу**

Автором висвітлено питання формування управлінської компетентності майбутніх керівників навчальних закладів. Розкрито зміст і суть поняття «управлінська компетентність», а також її складові елементи. Визначено види компетенцій, якими обов'язково має володіти управлінець як професіонал. Більш детально розкрито особливості змістового компонента формування управлінської компетентності майбутніх керівників навчальних закладів.

Проаналізовано змістовий компонент формування управлінської компетентності майбутнього керівника навчального закладу (дошкільного, позашкільного, загальноосвітнього). Аналіз здійснено на основі Галузевого стандарту підготовки керівників навчальних закладів зі спеціальності «Управління навчальним закладом» (кваліфікація «Керівник підприємства, установи, організації у сфері освіти та виробничого навчання») та навчальних планів вищих навчальних закладів, що здійснюють підготовку майбутніх фахівців за зазначеним стандартом. З урахуванням освітньо-кваліфікаційної характеристики та освітньо-професійної програми підготовки магістрів зі спеціальності «Управління навчальним закладом» визначено напрями підготовки майбутніх фахівців.

На основі узагальнення визначено позитивні та негативні сторони процесу підготовки керівних кадрів для сфери освіти.

Ключові слова: *підготовка, управлінець, керівник, компетентність, управлінська компетентність, компетенція.*

Постановка проблеми у загальному вигляді... Управлінська діяльність як засіб впливу на суб'єктів навчально-виховного процесу, колектив навчально-виховного закладу в цілому з метою впорядкування, збереження специфіки закладу, його удосконалення та розвитку є беззаперечною. Кваліфікована реалізація управлінських функцій забезпечує збереження відповідної структури навчального закладу, підтримку режиму функціонування, реалізацію державних і регіональних програм розвитку освітньої сфери і мети діяльності системи освіти.

Організація навчально-виховного процесу, розподіл функціональних обов'язків між членами колективу, здійснення контрольних функцій неможливі без відповідного створення умов праці, визначення місця і функцій кожного педагогічного працівника, що реалізовується за допомогою управління [2].

*Отже, побудова організації навчально-виховного процесу будь-якого закладу освіти залежить від компетенції керівника. Від лат. *competentia* – це спільне досягнення і відповідність, сукупність повноважень (прав, обов'язків) керівника, що визначені не тільки нормами права, а й нормами моралі. Управлінську компетентність керівника навчального закладу ми розглядаємо як систематизований і цілеспрямований процес, спрямований на формування у індивіда компетентностей та компетенцій, які вдосконалюються шляхом саморозвитку та передбачає створення менеджера нового типу з метою ефективного його функціонування в освітньому просторі.*

Управлінська компетентність включає складові елементи, що є невід'ємними, взаємозалежними та які підсилюють існування кожного. Отже, зміст управлінської компетентності майбутнього керівника навчального закладу складає:

1. *Загальнокультурна компетентність, що містить етичну, духовну, країнознавчу, полікультурну, екологічну, мовну, комунікативну, ілюктивну, лінгвокультурну, валеологічну, здоров'язберігаючу, життєтворчу компетенції.*

2. *Загальнонаукова компетентність, яку ми розглядаємо через реалізацію аналітичної компетенції, компетенції саморозвитку та самоосвіти, прогностичної, дослідницької, інтелектуально-творчої компетенції, компетенції продуктивної діяльності, пізнавально-інтелектуальної, андрагогічної, дискурсивної компетенції.*

3. *Соціальна компетентність, до якої відноситься організаторська, корпоративна, життєва, конфліктологічна, організаційно-комунікативна, стратегічна, етнопсихологічна, психологічна, соціокультурна, емоційно-вольова, ситуаційна компетенції.*

4. *Професійно-педагогічна компетентність, що реалізовується через загальногалузеву компетенцію, освітню, предметну, предметно-методичну, діагностичну, навчальну, творчу, дидактичну, оцінно-контрольну, функціональну, трудову компетенції.*

5. Інформаційно-правова, що базується на інформаційно-комунікаційній, інформаційній, правовій, етично-правовій, громадянській, технологічній компетенції.

У цьому контексті поняття «управління освітою» ми розглядаємо як цілеспрямовану діяльність територіально функціонуючих установ з метою реалізації спільних і єдиних для усіх рівнів функцій щодо створення оптимальних умов навчання і праці та системного механізму їх реалізації. Термін «управління» тісно пов'язаний із терміном «управлінська праця», під якою ми розуміємо професійну діяльність керівних осіб сфери управління освітою, яка має два напрями: керівництво підпорядкованими і підзвітними інституціями та спроможність прийняття обдуманих, раціональних, справедливих і законних управлінських рішень.

Тому основним завданням вищої школи в даному контексті є формування особистості майбутнього керівника навчального закладу, здатного професійно виконувати свої посадові обов'язки.

Аналіз публікацій і досліджень... Питанням управління освітою та процесам становлення управлінських кадрів приділяли увагу В.І.Бондар, Г.В.Єльнікова, О.І.Зайченко, М.М.Дарманський, Ю.А.Конаржевський, Н.В.Кузьміна, В.І.Луговий, В.І.Маслов, В.К.Мельник, В.С.Пікельна, Р.Х.Шакуров та ін.

Формування цілей статті... Метою статті є аналіз змістового компонента формування управлінської компетентності майбутнього керівника навчального закладу, складові якого мають засвоїти магістри при здобутті освіти відповідного освітньо-кваліфікаційного рівня.

Виклад основного матеріалу... Ступінь сформованості управлінської компетентності керівника навчального закладу залежить від багатьох факторів, до яких належать умови і алгоритми її формування, принципи, методи, прийоми, підходи, а також зміст формування управлінської компетентності.

Компетентність розглядається як коло повноважень управлінця, а компетенції як сукупність взаємозалежних якостей керівника, які виражаються у знаннях, уміннях, навичках. Компетентність є більш широким поняттям і за своїм змістом встановлює оцінку характеристику управлінця як суб'єкта навчально-виховного процесу, його здатність виконувати управлінські функції. Компетенція – це об'єктивна категорія, яка дозволяє управлінцю розв'язувати внутрішньошкільні та зовнішні проблеми, визначати прогнозовані результати, здійснювати їх оцінку, чітко організувати навчально-виховний процес, визначати причини, що перешкоджають успішній діяльності закладу освіти, приймати рішення щодо їх усунення на основі інтеграції професійно-педагогічного (управлінського) та особистого досвіду, а також набутих знань і сформованих умінь і навичок.

Змістовий компонент формування управлінської компетентності майбутнього керівника навчального закладу базується на Галузевому стандарті підготовки магістрів зі спеціальності специфічних категорій 8.18010020 «Управління навчальним закладом» кваліфікації 12 «Керівник підприємства, установи та організації (у сфері освіти та виробничого навчання)», з узагальненим об'єктом діяльності: «Технології управління навчальним закладом», що затверджений Міністерством освіти і науки України 21.02.2006р., № 114 [1].

Даний стандарт містить систему блоків змістових модулів, які мають бути відображеними у навчальних планах підготовки керівників закладів освіти. У зв'язку з тим, що зазначена спеціальність є загальною для усіх типів навчально-виховних закладів, у процесі формування управлінської компетентності мають реалізовуватися усі її ознаки. Тобто, при побудові змісту навчальних дисциплін наукові та науково-педагогічні працівники мають враховувати специфіку функціонування не тільки загальноосвітніх, а й дошкільних, позашкільних і вищих навчальних закладів.

Підготовка фахівців зі спеціальності «Управління навчальним закладом» здійснюється відповідно до Конституції України, Законів України «Про освіту», «Про вищу освіту», на основі Статуту, затвердженого належним чином, та з урахуванням інструкцій Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України, відповідно до освітньо-кваліфікаційних характеристик (ОКХ) та на основі освітньо-професійних програм (ОПП) вищої освіти за відповідними професійними спрямуваннями, розроблених в інституті та погоджених з Департаментом вищої освіти, науково-методичним центром вищої освіти, науково-методичною комісією Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України. У них узагальнюються вимоги до змісту освіти, системи знань та умінь, світогляду, професійних і громадських якостей випускника магістратури.

Випускники отримують диплом за IV освітньо-кваліфікаційним рівнем «магістр» і відповідно до державних стандартів, затверджених Міністерством освіти і науки України в 2005 р., можуть працювати на посадах директора загальноосвітнього навчального закладу, професійного навчально-виховного закладу, навчально-виховного закладу, курсів підвищення кваліфікації, позашкільного закладу, дошкільного виховного закладу, навчально-виробничого комбінату,

навчально-курсного кабінету, навчального (навчально-тренувального) центру, навчального пункту, філіалу, курсів підвищення кваліфікації; завідувача аспірантури (інтернатури, ординатури), навчально-наукової бази, дитячого садка, навчального кабінету, кафедри, курсів, лабораторії (освіта), позашкільного закладу, практики (виробничої, навчальної), керівника студентського проектно-конструкторського (дослідного) бюро, відділення (декан) у коледжі, відділення (заочного, підготовчого та ін.), пункту (навчально-консультаційного, навчального та ін.), сектора.

При здійсненні аналізу змістового компонента управлінської компетентності майбутніх керівників навчальних закладів ми використовували навчальні плани підготовки керівників навчальних закладів з напрямку 1801 «Специфічні категорії» за спеціальністю 8.18010020 «Управління навчальним закладом» кваліфікації «Керівник підприємства, установи, організації у сфері освіти та виробничого навчання». Нами проаналізовано шість навчальних планів наступних закладів освіти:

1. Університету менеджменту освіти Академії педагогічних наук України.

2. Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії.

3. Рівненського державного гуманітарного університету.

4. Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського.

5. Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини.

6. Львівської політехніки Національного університету.

Галузевий стандарт підготовки магістрів зі спеціальності «Управління навчальним закладом» [1] містить не тільки зміст умінь і навичок, а й назви рекомендованих дисциплін і практик, блоків змістових модулів та змістові модулі, що входять до даного блоку. Це дає можливість кожному вищому навчальному закладу сформулювати автономно назви навчальних дисциплін і включити їх до навчального плану конкретної установи. Разом з цим, зміст модулів має формуватися з урахуванням освітньо-кваліфікаційної характеристики та освітньо-професійної програми підготовки магістрів зі спеціальності «Управління навчальним закладом». Отже, при формуванні управлінської компетентності у майбутніх керівників навчальних закладів наукові та науково-педагогічні працівники мають використовувати дослідження у наступних напрямках:

1. Правові аспекти управління навчальним закладом.

2. Теорію організації навчального закладу.

3. Менеджмент організації навчального закладу.

4. Трудові аспекти діяльності керівника навчального закладу.

5. Управління навчальною і виховною діяльністю.

6. Управління фінансово-економічною діяльністю.

7. Управління трудовими ресурсами.

8. Управління змістом робіт.

9. Управління інформаційними зв'язками.

10. Техніку управлінської діяльності.

11. Аудит і оцінювання управлінської діяльності.

12. Психологію управління.

13. Соціальну та екологічну безпеку діяльності.

14. Освітні технології.

Отже, зміст формування управлінської компетентності майбутнього керівника навчального закладу має відображати ознаки спеціальності за структурною складовою педагогічної науки, за напрямками, за рівнем організації педагогічного процесу, за психофізичним станом суб'єктів освіти, за характером і за охопленням.

Не кожен випускник магістратури зазначеної спеціальності виконує управлінські функції в навчальному закладу, тому у нього мають бути сформовані не тільки уміння й навички із зазначених напрямів, а й фундаментальних та базових загальних і педагогічних. У будь-якому випадку блок інформації, засвоєний слухачем магістратури, знадобиться у майбутній професійній діяльності.

Так, відповідно до ст. 55 Закону України «Про освіту» педагогічні працівники мають право на вільний вибір форм, методів, засобів навчання, виявлення педагогічної ініціативи [4]. Згідно ст. 17 цього ж Закону самоврядування закладів освіти передбачає їх право на самостійне планування роботи, розв'язання питань навчально-виховної, методичної діяльності. Положеннями про навчально-виховні заклади до обов'язків керівників включено забезпечення реалізації державної освітньої політики, організацію навчально-виховного процесу, здійснення контролю за його ходом і результатами, відповідальність за якість і ефективність роботи педагогічного колективу.

Проаналізувавши навчальні плани підготовки магістрів зі спеціальності «Управління навчальним закладом» зазначених вище навчальних закладів, можна констатувати факт тотальної розбіжності як у циклах підготовки магістрів, так і назвах навчальних дисциплін, годинах, семестрах, кредитах, графіках навчального процесу, проведенні практики.

Так, наприклад, на відміну від інших закладів освіти, навчальним планом Державного закладу «Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К.Д. Ушинського» у вибіркових навчальних дисциплінах передбачено спеціалізації «Управління дошкільним навчальним закладом», «Управління загальноосвітнім навчальним закладом», «Управління вищим навчальним закладом».

Стосовно кількості навчальних дисциплін, передбачених навчальними планами підготовки керівників закладів освіти, теж існують великі розбіжності. Так, навчальний план Університету менеджменту освіти Академії педагогічних наук України є найбільш об'ємним і містить порівняно з іншими навчальними планами найбільшу кількість навчальних дисциплін як у нормативній, так і вибірковій частині.

Для реалізації поставлених завдань управлінець має володіти певною інформацією, яку отримує (в базовому вигляді) під час навчання у магістратурі. Безперечно, процес навчання має свої історичні етапи становлення, але потребує постійних інноваційних підходів. Тому можна виділити певні недоліки цієї системи:

1. Держава витрачає зайві кошти на освіту слухачів, які в подальшому не працюють за фахом. У цьому контексті необхідно переглянути наявність бюджетних місць за відповідною сферою підготовки і співставити їх кількість із державним замовленням.

2. Під час навчально-виховного процесу науково-педагогічні працівники не звертають увагу на типи мислення слухачів, чим можуть «відбити» бажання продовжувати працювати за обраним фахом.

3. У більшості випадків наукові та науково-педагогічні працівники, які здійснюють підготовку управлінців, не мають досвіду практичної діяльності.

4. Відсутність державних стандартів щодо навчальних програм підготовки управлінських кадрів сфери освіти.

5. Для забезпечення ефективної реалізації принципу неперервності освіти необхідно переглянути діяльність центрів підвищення кваліфікації в контексті надання освітніх послуг. У зв'язку з цим необхідно звернути увагу на інноваційні системи і підходи, завдяки яким ми будемо мати кращий результат.

6. Якщо розглядати діяльність і виконувани функціональні обов'язки управлінців сфери освіти, можна виділити їх специфіку, яка істотно відрізняється одна від іншої. Тому необхідно звернути увагу на застосування принципів «групової індивідуалізації», враховуючи специфіку того чи іншого напрямку діяльності.

7. Необхідно налагодити співпрацю органів державного управління, органів з питань праці, органів статистики, а також вищих навчальних закладів щодо визначення потреб, обсягів і розробки пропозицій до державного замовлення на підготовку управлінських кадрів.

Висновки... Процес формування та розвитку управлінської компетентності керівника загальноосвітнього навчального закладу буде ефективним за умов створення єдиних науково-теоретичних підходів щодо його реалізації впродовж професійної підготовки у вищих педагогічних навчальних закладах й професійного становлення на посаді керівника загальноосвітнього навчального закладу та розробки відповідної технології, яка активізуватиме діяльність керівника у напрямі забезпечення самоаналізу, саморегулювання, особистісного і професійного саморозвитку та самореалізації.

Отже, удосконалення змісту навчання є однією із важливих умов подальшого покращання роботи при підготовці майбутніх керівників навчальних закладів. Процес навчання не має зводитись в основному до запам'ятовування фактів, визначень, правил, понять, тобто до тренувань механічної пам'яті. Формування управлінської компетентності має бути спрямованим на всебічний розвиток особистості, його психічних функцій, виробіток узагальнених умінь.

Список використаних джерел і літератури:

1. Галузевий стандарт підготовки магістрів зі спеціальності специфічних категорій 8.18010020 «Управління навчальним закладом» кваліфікації «Керівник підприємства, установи та організації (у сфері освіти та виробничого навчання)», з узагальненим об'єктом діяльності: «Технології управління навчальним закладом», затверджений Міністерством освіти і науки України 21.02.2006р., № 114.

2. Дарманський М. М. Соціально-педагогічні основи управління освітою в регіоні / М. М. Дарманський. – Хмельницький : Поділля, 1997. – 384 с.

3. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: Бібліотека з освітньої політики / Під заг. ред. О. В. Овчарук. – К. : «К.І.С.», 2004. – 112 с.

4. Про освіту : Закон України від 23 трав. 1991 р. № 1060-ХІІ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua>. – Зі змінами ; ост. ред. 22 трав. 2008 р.

Spysok vykorystanykh dzherel i literatury:

1. Haluzevyi standart pidhotovky magistriv zi spetsialnosti spetsyfichnykh kategorii 8.18010020 «Upravlinnia navchalnum zakladom» kvalifikatsii «Kerivnyk pidpryemstva, ustanovy, organizatsii (u sferi osvity ta vyrobnychoho navchannia)», z uzagalnym obiekтом diialnosti «Tekhnologii upravlinnia navchalnym zakladom», zatverdzhenyi Ministerstvom osvity i nauky Ukrainy 21.02.2006r., № 114.

2. Darmanskyi M. M. Sotsialno-pedagogichni osnovy upravlinnia osvitoiu v regioni / M. M. Darmanskyi. – Khmelnytskyi : Podillia, 1997. – 384 s.

3. Kompetentnisnyi pidkhid u suchasni osviti : svitovy dosvid ta perspektyvy : Biblioteka z osvithoi polityky / Pid zag. red. O.V. Ovcharuk. – K. : «K.I.S.», 2004. – 112 s.

4. Pro osvitu : Zakon vid 23 trav. № 1991 r. 1060-ХІІ [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : <http://zakon1.rada.gov.ua>. – Zi zminamu ; ost. red. 22 trav. 2008r.

Аннотация

Ирина Дарманская

Анализ содержательного компонента формирования управленческой компетентности будущего руководителя учебного заведения

Автором освещены вопросы формирования управленческой компетентности будущих руководителей учебных заведений. Раскрыто содержание и сущность понятия «управленческая компетентность», а также ее составные элементы. Определены виды компетенций, которыми обязательно должен обладать управленец как профессионал. Более детально раскрыты особенности содержательного компонента формирования управленческой компетентности будущих руководителей учебных заведений.

В статье проанализирован содержательный компонент формирования управленческой компетентности будущего руководителя учебного заведения (дошкольного, внешкольного, общеобразовательного). Анализ осуществлен на основе Отраслевого стандарта подготовки руководителей учебных заведений по специальности «Управление учебным заведением» (квалификация «Руководитель предприятия, учреждения, организации в сфере образования и производственного обучения») и учебных планов высших учебных заведений, осуществляющих подготовку будущих специалистов по указанным стандартам. С учетом образовательно-квалификационной характеристики и образовательно-профессиональной программы подготовки магистров по специальности «Управление учебным заведением» определены направления подготовки будущих специалистов.

На основе обобщения определены позитивные и негативные стороны процесса подготовки руководящих кадров для сферы образования.

Ключевые слова: подготовка, управленец, руководитель, компетентность, управленческая компетентность, компетенция.

Summary

Iryna Darmanska

Analysis of the Contextual Component of Forming Managerial Competence of the Future Manager of Educational Establishment

The author clears up the question of forming managerial competence of the future managers of educational establishments. The content and the essence of the notion «managerial competence», and also its components have been revealed. The kinds of competences, which the manager should be able to use, as a professional, have been determined. Peculiarities of contextual component of forming managerial competence of the future managers of educational establishments have been revealed in more details.

The contextual component of forming managerial competence of the future manager of educational establishment (pre-school, out-of-school, general educational) has been analyzed in the article. The analysis was done on the basis of Branch standard of preparation of managers of educational establishments on speciality «Management of Educational Establishment» (qualification «Manager of Enterprise, Institution, Organization in the Sphere of Education and Productive Studies») and curricula of higher educational establishments, which conduct preparation of the future specialists according to the mentioned standard. Taking into consideration education-qualification characteristics and educational-professional program of masters' preparation on speciality «Management of Educational Establishment», the directions of the future specialists' preparation have been determined.

On the basis of generalizing, positive and negative sides of the process of preparation of managerial personnel for the sphere of education have been determined.

Key words: preparation, manager, leader, competence, managerial competence, expertness.

Дата надходження статті: «1» жовтня 2014 р.